

Profesor Anna Liana (1937-2021)

Śmierć profesor Anny Liany 19 grudnia 2021 r. zamknęła epokę badań nad prostoskrzydłymi w Polsce. Anna Liana urodziła się w Warszawie 5 czerwca 1937 r., w 1959 r. ukończyła studia na Uniwersytecie Warszawskim, a w 1967 r. na tej samej uczelni obroniła doktorat. Habilitowała się w 1979 r. na UAM w Poznaniu, a w 2002 r. uzyskała tytuł profesora. Przez całą swoją karierę naukową związana była z Muzeum i Instytutem Zoologii PAN w Warszawie. Profesor Anna Liana zajmowała się systematyką, faunistyką i zoogeografią prostoskrzydłych i pokrewnych owadów (np. karaczanów i modliszek) Palearktyki, a także wybranych grup tych owadów z Afryki i Ameryki Południowej. Opisała dwie podrodziny, 7 rodzajów, 17 gatunków i jeden podgatunek nowe dla nauki. Profesor Liana była kontynuatorką badań swojego męża, prof. dr. hab. Władysława Bazyluka (1910-1988), pochodzącego z Lubelszczyzny entomologa badającego prostoskrzydłe Polski. Dorobek profesor Liany dotyczący Orthoptera obejmuje prace

Fot. 1. Profesor Anna Liana w czasie poszukiwań rzadkiej w Polsce stepówki *Gampsocleis glabra*, rezerwat przyrody Krzyżanowice w dolinie Nidy (fot. T. Huflejt, 28.09.2005).

Photo 1. Professor Anna Liana looking for a rare steppe orthopteran *Gampsocleis glabra* in Krzyżanowice nature reserve, Nida river valley (photo by T. Huflejt, 28.09.2005)

taksonomiczne, katalogi (np. Bazyluk i Liana 2000, Liana 1999), monograficzne opracowania, np. świerszczy (Liana 1975) lub konkretnych gatunków, jak np. obszerna praca poświęcona modliszce (Liana 2007). Trzon dorobku to jednak prace faunistyczne, będące efektem wieloletnich studiów nad Orthoptera określonych obszarów. Wyróżniającym się cyklem są publikacje poświęcone prostoskrzydłym obszarów kserotermicznych: Wyżyny Lubelskiej, Małopolskiej, Dolnego Śląska, Pojezierza Mazurskiego, doliny dolnej Odry i dolnej Wisły (Bazyluk i Liana 1970, Liana 1973, 1976, 1978, 1981, 1982, 1987). Prace te wyróżniają się drobiazgowością i rozbudowanymi informacjami o lokalizacjach stanowisk kserotermicznej roślinności, przez co służą kolejnym pokoleniom entomologów za swoisty przewodnik po tych interesujących ekosystemach, a jednocześnie stanowią wzorowe opracowania dotyczące kserotermicznych owadów Polski (Mazur 2001). W sferze zainteresowań prof. Liany znajdowały się także zagadnienia związane z ochroną owadów – była autorką czerwonych list owadów ortopteroidalnych Polski (Liana 1992, 2002b), opisów gatunków umieszczonych w polskiej czerwonej księdze zwierząt (np. Liana 2004a, 2004b), a także współtworzyła europejską czerwoną listę prostoskrzydłych (Hochkirch et al. 2016). Profesor Liana była fizjografem z krwi i kości. Jej żywiołem były badania terenowe, które prowadziła w wielu rejonach Polski, m.in. uczestnicząc w badaniach Gór Świętokrzyskich i Roztocza, które w latach 70. i 80. zeszłego wieku koordynowało Muzeum i Instytut Zoologii PAN. W latach 90. XX w., prof. Liana wraz ze współpracownikami, zwłaszcza T. Huflejtem i dr. W. Mikołajczykiem, zainicjowała badania w Puszczy Sandomierskiej, która na wiele lat stała się obiektem regularnych wypraw terenowych. Efektem badań była m.in. monografia gminy Modliborzyce (Liana 1997), a także inne publikacje dotyczące różnych grup owadów (Liana 2001a, 2003, Huflejt i Liana 2004). Działania prof. Liany na rzecz lepszego rozpoznania fizjografii Polski wykraczały poza własne badania terenowe. W 1991 r. była jednym z założycieli Towarzystwa Fizjograficznego, stowarzyszenia które zgodnie ze statutem nawiązywało do tradycji Komisji Fizjograficznej Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego i Komisji Fizjograficznej Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Towarzystwo Fizjograficzne w 2002 r. rozpoczęło wydawanie półrocznika – Nowego Pamiętnika Fizjograficznego (dalej: NPF). Czasopismo nawiązywało do ukazującego się w Warszawie w latach 1881-1922 Pamiętnika Fizjograficznego, a podobne historyczne nawiązania świadczące o dogłębnej znajomości historii badań przyrodniczych w Polsce charakteryzowały działalność prof. Liany. Czasopismo było współredagowane przez prof. Lianę i dr. Waldemara Mikołajczyka (redaktora naczelnego), do 2012 r. ukazało się 7 tomów NPF. Wśród prac publikowanych na łamach NPF na uwagę zasługują oryginalne studia prof. Liany z zakresu historii nauki, np. poświęcone Pamiętnikowi Fizjograficznemu (Liana 2002) i fizjografii w działalności Stanisława Staszica (Liana 2005). Profesor Liana chętnie popularyzowała entomologię, m.in. na łamach Notatek Entomologicznych (Liana 2000, 2001b), a w 2010 r. została uhonorowana Złotą Odznaką Polskiego Towarzystwa Entomologicznego. Profesor Liana współpracowała z Klubem Przyrodników od 2009 r., początkowo jako recenzent Przeglądu Przyrodniczego, od 2013 r. jako stały współpracownik, a od 2015 r. jako członek Rady Naukowej kwartalnika.

Nie zajmowałem się nigdy badaniem owadów ortopteroidalnych, jednak wielokrotnie stykałem się z prof. Lianą. Nasz pierwszy kontakt miał miejsce kiedy jako licealista, kilka miesięcy przed maturą, nawiązywałem listowne kontakty z entomologami w kraju. Napisałem również do Muzeum i Instytutu Zoologii PAN. Długi i bardzo zachęcający list nadszedł właśnie od prof. Liany, która zaprosiła mnie pod znany każdemu polskiemu zoologowi warszawski adres – na ul. Wilczą 64 – i pomogła nawiązać znajomości m.in. z nestorami polskiej koleopterologii – dr. Bolesławem Burakowskim i prof. Maciejem Mroczkowskim. W kolejnych latach wielokrotnie gościłem w instytutowym pokoju, który prof. Liana dzieliła z dr. Mikołajczykiem, dipterologiem zmarłym w styczniu 2021 r. (Wegner i Liana 2021), roku w którym odeszło wielu zasłużonych entomologów. Profesor Liana będzie dla mnie zawsze wzorem skromnego entomologa, świetnego terenowca, znawcy i kontynuatora badań wielu pokoleń polskich przyrodników.

Dziękuję Tomaszowi Huflejtowi za udostępnienie fotografii.

LITERATURA

- BAZYLUK W., LIANA A. 1970. Badania nad prostoskrzydłymi (Orthoptera) siedlisk kserotermicznych Polski. I-III. *Fragm. Faun.* 16: 11-20.
- BAZYLUK W., LIANA A. 2000. Prostoskrzydłe Orthoptera. In: *Katalog Fauny Polski*, XVII, 2. PAN IZ, Warszawa.
- HOCHKIRCH A., NIETO A., GARCÍA CRIADO M., CÁLIX M., BRAUD Y., BUZZETTI F.M., CHOBANOV D., ODÉ B., PRESA ASENSIO J.J., WILLEMSE L., ZUNA-KRATKY T., BARRANCO VEGA P., BUSHELL M., CLEMENTE M.E., CORREAS J.R., DUSOULIER F., FERREIRA S., FONTANA P., GARCÍA M.D., HELLER K-G., IORGU I.Ş., IVKOVIĆ S., KATI V., KLEUKERS R., KRIŠTÍN A., LEMONNIER-DARCEMONT M., LEMOS P., MASSA B., MONNERAT C., PAPA-PAVLOU K.P., PRUNIER F., PUSHKAR T., ROESTI C., RUTSCHMANN F., ŞIRIN D., SKEJO J., SZÖVÉNYI G., TZIRKALLI E., VEDENINA V., BARAT DOMENECH J., BARROS F., CORDERO TAPIA P.J., DEFAUT B., FARTMANN T., GOMBOC S., GUTIÉRREZ-RODRÍGUEZ J., HOLUŠA J., ILLICH I., KARJALAINEN S., KOČÁREK P., KORSUNOVSKAYA O., LIANA A., LÓPEZ H., MORIN D., OLMO-VIDAL J.M., PUSKÁS G., SAVITSKY V., STALLING T., TUMBRINCK J. 2016. *European Red List of Grasshoppers, Crickets and Bush-crickets*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- HUFLEJT T., LIANA A. 2004. Materiały do poznania wachlarzoskrzydłych (Strepsiptera) w Polsce. *Nowy Pam. Fizjogr.* 3, 1-2: 61-80.
- LIANA A. 1973. Prostoskrzydłe (Orthoptera) w siedliskach kserotermicznych rejonu dolnej Wisły i dolnej Odry. *Fragm. Faun.* 19: 55-114.
- LIANA A. 1975. Świerszcze (Orthoptera, Grylloidea) Polski. *Fragm. Faun.* 20, 12: 179-210.
- LIANA A. 1976. Prostoskrzydłe (Orthoptera) siedlisk kserotermicznych na Wyżynie Małopolskiej. *Fragm. Faun.* 20: 469-558.
- LIANA A. 1978. Prostoskrzydłe (Orthoptera) w siedliskach kserotermicznych Wyżyny Lubelskiej. *Fragm. Faun.* 23: 83-98.
- LIANA A. 1981. Prostoskrzydłe (Orthoptera) w siedliskach kserotermicznych Pojezierza Mazurskiego. *Fragm. Faun.* 25: 479-510.
- LIANA A. 1982. Badania nad prostoskrzydłymi (Orthoptera) siedlisk kserotermicznych Dolnego Śląska. *Fragm. Faun.* 27: 21-38.
- LIANA A. 1987. Orthoptera of xerothermic habitats in Poland and their origin. In: BACCETTI B. (Ed.). *Evolutionary biology of orthopteroid insects*. Chichester: 342-346.
- LIANA A. 1992. Owady prostoskrzydłe Orthoptera. In: GŁOWACIŃSKI Z. (Ed.) *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*. Zakład Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN, Kraków: 83-89.
- LIANA A. (Ed.) 1997. *Na pograniczu regionów. Monografia przyrodnicza gminy Modliborzyce*. Towarzystwo Fizjograficzne, Warszawa.
- LIANA A. 1999. The Type Material of Pseudophyllidae (Orthoptera) in the Museum and Institute of Zoology PAS, Warsaw. *Bulletin of the Museum and Institute of Zoology PAS, supplement to Ann. Zool.* 2: 45-62.
- LIANA A. 2000. Modliszki europejskie. *Notatki Entomol.* 1, 3: 70-75.
- LIANA A. 2001a. *Cucujus cinnaberinus* (Scop.) (Coleoptera, Cucujidae) w Puszczy Sandomierskiej. *Notatki Entomol.* 2, 1: 9
- LIANA A. 2001b. Dzieci niepodobne do rodziców – cechy larwalne u prostoskrzydłych. *Notatki Entomol.* 2, 2: 51-52.
- LIANA A. 2002a. Historia Pamiętnika Fizjograficznego. *Nowy Pam. Fizjogr.* 1, 1: 3-40.
- LIANA A. 2002b. Orthoptera Prostoskrzydłe i inne owady orthopteroidalne. In: GŁOWACIŃSKI Z. (Ed.). *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 115-121.
- LIANA A. 2003. Uszyca *Ledra aurita* (L.) (Homoptera, Auchenorrhyncha) w Puszczy Sandomierskiej. *Nowy Pam. Fizjogr.* 1, 2: 215-218.

- LIANA A. 2004a. *Poecilimon ukrainicus* Bey-Bienko, 1951. Pstrokczyk ukraiński. In: GŁOWACIŃSKI Z., NOWACKI J. (Eds.) Polska czerwona księga zwierząt. Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego: 60-61.
- LIANA A. 2004b. *Psophus stridulus* (Linnaeus, 1758). Trajkotka czerwona. In: GŁOWACIŃSKI Z., NOWACKI J. (Eds.) Polska czerwona księga zwierząt. Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego: 69-70.
- LIANA A. 2005. Fizjografia w działalności Stanisława Staszica. Nowy Pam. Fizjogr. 4, 1-2: 2-14.
- LIANA A. 2007. Distribution of *Mantis religiosa* (L.) and its changes in Poland. *Fragm. Faun.* 50, 2: 91-125.
- MAZUR M. 2001. Ryjkwce kserotermiczne Polski (Coleoptera: Nemonychidae, Attelebidae, Apionidae, Curculionidae). Studium zoogeograficzne. Monografie Fauny Polski 22. ISEZ PAN, Kraków.
- WEGNER E., LIANA A. 2021. Dr Waldemar Mikołajczyk 1936-2021. *Fragm. Faun.* 63, 2: 63-66.

Summary

Professor Anna Liana (1937-2021) was the leading Polish expert on Orthoptera and related groups of insects. She continued work of her husband, Władysław Bazyluk (1910-1988) and during the last 60 years published numerous papers covering taxonomy, museum inventories, catalogues, and especially regional faunistic studies on Orthoptera, Mantodea, and other orthopteroid insects. Professor Liana for her entire scientific career was employed by the Museum and Institute of Zoology, Polish Academy of Sciences in Warsaw. She was especially keen on field studies on Orthoptera in various regions (e.g. Świętokrzyskie Mts, Roztocze, Sandomierz Forest) and particular ecosystems (e.g. xerothermic grasslands) of Poland. Professor Liana was the author of Polish red lists of Orthoptera and many accounts on endangered species published in the Polish Red Book of Animals. In 1991 Anna Liana co-founded the Physiographic Society (Towarzystwo Fizjograficzne), with the idea to continue local studies of natural values of particular regions of Poland. The Physiographic Society was editing a journal, *New Physiographic Memoir* (Nowy Pamiętnik Fizjograficzny), and between 2002-2012 seven volumes were issued. Apart from her main interests in orthopteroid insects, professor Liana published papers on the history of science, on other groups of insects, like Strepsiptera, and also popular articles. During the last decade, professor Liana was cooperating with the Naturalists' Club, and was a member of Scientific Board of the *Przegląd Przyrodniczy* (Nature Review) journal.

Adres autora:

Rafał Ruta
Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej
Uniwersytet Wrocławski
ul. Przybyszewskiego 65, 51-148 Wrocław
e-mail: rafal.ruta@uwr.edu.pl